

СТИЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ДІАГНОСТИКА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ

Володимир Староста, Оксана Химич
*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Мукачівський державний університет*

Анотація.

У статті показано, що індивідуальний стиль педагогічної діяльності учителя початкових класів можна розглядати як стрижневий компонент педагогічної майстерності (системний підхід), як нестереотипну динамічну манеру (методи, засоби, прийоми, форми) його педагогічної діяльності, спрямованій на особистісне самовдосконалення і розвиток молодших школярів (особистісно-розвивальний та діяльнісний підхід). Проведено діагностику та показано наявність подібних та відмінних рис педагогічного стилю у процесі його формування у студентів та подальшого розвитку під час професійної діяльності у вчителів початкової школи.

Ключові слова: учитель, педагогічний стиль, початкова школа, метод спостереження, діагностика педагогічного стилю.

Аннотация.

Владимир Староста, Оксана Химич. Стиль педагогической деятельности учителей начальной школы: диагностика формирования и развития

В статье показано, что индивидуальный стиль педагогической деятельности учителя начальных классов можно рассматривать как стержневой компонент педагогического мастерства (системный подход), как нестереотипную динамическую манеру (методы, средства, приемы, формы) его педагогической деятельности, направленной на личностное самосовершенствование и развитие младших школьников (личностно-развивающий и деятельностный подход). Проведено диагностику и показано наличие подобных и отличительных качеств педагогического стиля в процессе его формирования у студентов и дальнейшего развития во время профессиональной деятельности учителей начальной школы.

Ключевые слова: учитель, педагогический стиль, начальная школа, метод наблюдения, диагностика педагогического стиля.

Resume.

Starosta Volodymyr, Khymych Oksana. Pedagogical style elementary school teachers: diagnostics of formation and development.

This article provides an overview of approaches to the classification of individual teacher styles on different grounds, since the formation of future teachers' own model of professional conduct in learning and teaching practice significantly improves their further training for independent educational activities. The features of the teaching style of teachers, particularly in the teaching style can distinguish several components (cognitive style; teacher approaches to teaching; solutions to teaching situations; pedagogical knowledge, abilities, skills and experience). The main features of individual style of pedagogical activity are: the choice of methods, forms and facilities of teaching and training; pedagogical communication style; temperament (individual rate of time and responsiveness to real educational situations, etc.); nature of the reactions to certain teaching situations; demeanor; choice of various types of rewards and punishments; application of psychological and educational effects on children and others. Individual style of teaching elementary school teacher can be considered as a core

component of pedagogical skills (a system approach); as a not stereotypical dynamic manner (methods, tools, techniques, forms) of its educational activities aimed at self-improvement and personal development of junior pupils (personal, developmental and activity approach).

Diagnostics styles performed on the results of pedagogical observations and questionnaires for 100 university students and 64 elementary school teachers. The general trend change points practically coincides in the case of some models and interactive behaviors for students and teachers. The teaching style was determined by using the approach Ned Flanders. It is shown that most of the surveyed teachers have nondirective style of teaching (48 %). Results of the questionnaires suggest that redistribution is a mixed polar and individual styles of teaching. Polar style (emotional and improvisational, methodical and judicious) balanced in students and intermediate style of teaching is dominated by teachers.

Keywords: teacher, teaching style, elementary school, method of observation, diagnostics teaching style.

Постановка проблеми. У сучасних умовах актуальна проблема підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які вміють творчо працювати у різних складних ситуаціях. Особливо це важливо для педагогічної діяльності, оскільки вона проходить в умовах постійних змін.

Зміни в педагогічній реальності, що викликаються зміною державних і регіональних пріоритетів у сфері освіти, удосконаленням педагогічних технологій, інноваціями, різнорідними перетвореннями у ВНЗ, створюють так звану «зону невизначеності діяльності» викладача. Ця зона є зовнішньою передумовою вироблення його індивідуального стилю, оскільки виникає в умовах розмаїтості цілей, а також існуванням можливості досягнення кінцевої мети за допомогою різних дій, операцій і проміжних цілей. Таким чином, стиль формується як особливість поведінки (засіб), що дозволяє суб'єктові зменшити невизначеність у професійній діяльності і, відповідно, підвищити почуття безпеки, впевненості в професії. Виконання цих взаємозалежних і вкрай важливих для педагогічної діяльності функцій стає можливим завдяки характеристикам індивідуального стилю (С. Данилов [2]).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує, що науковцями були теоретично обґрунтовані та експериментально досліджені різні аспекти щодо визначення сутності та складників процесу формування індивідуального стилю педагогічної діяльності (М. Амінов, В. Загв'язінський, І. Зимня, Т. Кузнєцова, А. Маркова, С. Сисоєва, В. Сластьонін, I. Antoničová/І. Антонічова, J. Maňák/Й. Маняк, J. Mareš/І.Мареш, E. Petlák/Е. Петлак, M. Zelina/М. Зеліна, Š. Švec/Ш. Швец та ін.).

Педагогічна діяльність учителя, як і будь-яка інша діяльність, характеризується певним стилем. Аналіз різноманітних вітчизняних досліджень щодо трактування поняття індивідуального стилю, дозволив Ж. Ковалів [4] систематизувати їх за загальними концепціями. Означені підходи умовно поділено на три групи, а саме, стиль: як індивідуально-своєрідна система особистості, обумовлена особливостями її нервової системи та особистісними характеристиками; у межах опису людської діяльності з погляду характеристики способу її здійснення як сукупності компонентів діяльності; як сукупність різних індивідуальних якостей і системи способів діяльності (К. Абульханова-Славська, А. Маркова, А. Ніконова, О. Саннікова, М. Щукін).

Виокремимо деякі тлумачення, які характеризують індивідуальний стиль педагогічної діяльності (ІСПД):

- ІСПД – стійке поєднання мотиву діяльності, що визначається в переважній орієнтації вчителя на окремі сторони освітнього процесу; цілей, які виявляються в

характері планування діяльності; способів її виконання; прийомів оцінки результатів діяльності (А. Маркова та А. Ніконова [5, с. 40]);

- педагогічний стиль учителя, вихователя – стрижневий компонент педагогічної майстерності; це внутрішня установка в діяльності педагога на один із двох типів взаємодії – партнерство чи результативність (М. Амінов [1, с. 38]).

- індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя – своєрідний прояв його особистості в педагогічній діяльності через усталену систему засобів і прийомів, що утворюють особистісну систему дій (Ж. Ковалів [4]).

У науково-педагогічних джерелах Словацької Республіки використовується поняття «викладання/научування» – діяльність учителя в процесі навчання; «учіння» – діяльність учня в процесі навчання [11, с. 19]; відповідно – «викладацький (научувальний, навчальний) стиль учителя», «стиль викладання учителя» [11, с. 83-84], а також стосовно учня – «стиль учіння (навчання)» [11, с. 126-127].

Згідно авторів [9, с. 37-38], поняття «викладацький стиль учителя» трактується у широкому та вузькому значенні. У першому випадку (широкому значенні) – це спосіб викладання/научування, який використовує вчитель, тобто, як він викладає/научує; у другому (вузькому значенні) – це система методів навчання, які вчитель використовує. Стиль викладання є комплексною особистісною характеристикою учителя.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є висвітлення діагностики формування педагогічного стилю майбутніх учителів початкової школи та його подальшого розвитку у процесі їх професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Н. Черепанова [7, с. 43] на основі аналізу праць численних дослідників, виходячи з розуміння індивідуального стилю діяльності як родового поняття по відношенню до індивідуального стилю педагогічної діяльності, а також маючи на увазі специфіку індивідуального стилю педагогічної діяльності вчителя початкової ланки, уточнено поняття «індивідуальний стиль педагогічної діяльності майбутніх учителів початкової школи». Воно визначено як сукупність способів і прийомів освоєння студентами педвузу професійних знань і умінь та реалізації їх в навчально-професійної діяльності в якості вчителів початкової школи, заснованій на особистісному самовдосконаленні.

Дослідження педагогічних стилів у сучасній науці, в контексті особистісно-орієнтованої парадигми, які особливо інтенсивно поводитись в останні десятиліття, привели до зміщення інтересу з індивідуально-типологічних і зовнішніх детермінант педагогічної діяльності на активну особистість педагога як істинного носія індивідуального стилю. Такий погляд на індивідуальний педагогічний стиль, без сумніву, відповідає вимогам гуманістичної педагогіки, оскільки центральним питанням в проблемі індивідуального стилю діяльності є не пошук підвищення її ефективності, а можливість розвитку, реалізації і актуалізації особистості педагога [3, с. 27].

Таким чином, на нашу думку, поняття «індивідуальний стиль педагогічної діяльності» доцільно аналізувати як багатоаспектне с позицій різних підходів: особистісно-розвивального (стиль як індивідуально-своєрідна система розвитку особистості вчителя); діяльнісного (стиль як визначальний компонент системи способів діяльності); особистісно-діяльнісного (стиль як інтеграція індивідуальних якостей і системи способів діяльності). Відповідно індивідуальний стиль педагогічної діяльності учителя початкових класів (учитель/поліпредметник, класний керівник/вихователь) можна розглядати як стрижневий компонент педагогічної майстерності (системний підхід), як нестереотипну динамічну манеру (методи, засоби, прийоми, форми) його педагогічної діяльності, спрямованій на особистісне самовдосконалення і розвиток молодших школярів (особистісно-розвивальний та діяльнісний підхід).

Підходи до класифікації стилів педагогічної діяльності. С. Данилов [2] на основі аналізу існуючих концепцій (Дж. Барбер, Р. Лайкерт, К. Левін, А. Маркова, А. Ніконова та ін.) зробив висновок, що їх автори зосереджують увагу на виявленні конкретних стилів діяльності, які можуть бути класифіковані за різними ознаками. Як правило, виділяється від двох до п'яти різних стилів. Дослідник для вивчення індивідуального стилю педагога рекомендує залучати не типологічну, а факторну модель і пропонує наступні п'ять параметрів індивідуального стилю педагога:

- фактор «Авторитаризм – Лібералізм»;
- фактор «Орієнтація на відносини – Орієнтація на завдання»;
- два фактори «Активність – Пасивність» у діяльності й «Емоційно позитивне – Емоційно негативне ставлення» до роботи, оточуючих людей, подій, що відбуваються;
- фактор «Орієнтація на себе – Орієнтація на іншого (на інших)».

Два останні фактори С. Данилов розглядає як дві незалежні шкали оцінки стилю, що детально описані А. Марковою та А. Ніконовою: «Емоційність – Розважливність» й «Методичність – Імпровізаційність».

Чеські дослідники узагальнили підходи різних авторів і описують наступні групи стилів викладання [10, с. 69-70]:

- *глобальний* (комплексний підхід до навчання як засобу розвитку учня) та *аналітичний* (учитель як ретельний виконавець конкретних завдань навчання);
- *менеджерський/управлінський* (учитель як керівник процесу навчання, сприймає учня як вихідний об'єкт його дії), *фасилітарний* (гуманістичний, особистісно-розвивальний підхід до процесу навчання) та *ліберальний*;
- *монархічний* (процес навчання схематичний, чітке визначення єдиної цілі та реалізація єдиного підходу її досягнення), *ієрархічний* (формування піраміди цілей, підходів, визначення пріоритетів, оскільки реалізувати все на практиці неможливо, діяльність учителя системна та розважлива), *анархічний* стиль (визначається множина цілей, які важко диференціювати; навчання не має ознак системності).

Отже, дослідження показує, що основними ознаками індивідуального стилю педагогічної діяльності є такі: вибір методів, форм та засобів навчання і виховання; стиль педагогічного спілкування; темперамент (індивідуальний темп діяльності, час і швидкість реакції на реальні педагогічні ситуації тощо); характер реакцій на ті чи інші педагогічні ситуації; манера поведінки; вибір тих чи інших видів заохочень і покарань; застосування засобів психолого-педагогічного впливу на дітей тощо.

Щодо найбільш поширеної класифікації стилів, згідно [11, с. 127] та інших праць, виділяють наступні стилі викладання/научування (критеріальні ознаки: психологічний клімат під час навчання, спосіб проведення навчання, ставлення до учнів): *авторитарний* (учитель проводить заняття практично сам без співпраці з учнями, від них вимагає дисципліни, домінування монологічної форми спілкування тощо); *демократичний* (характерні ознаки заняття: постійна співпраця учителя й учнів; психологічна комфортність; використання методів та форм навчання, що активізують пізнавальну діяльність учнів; домінування діалогічної форми спілкування; висока мотивація учіння тощо); *ліберальний* (або стиль потурання; характерні ознаки заняття: нерішучість та непрофесіоналізм учителя, який практично не цікавиться справами учнів; недисциплінованість учнів; *невизначений* чи *змішаний*, який має місце у діяльності деяких, як правило, молодих учителів. Залежно від навчальної ситуації вони обирають або авторитарний, або ліберальний, або демократичний стиль.

Таким чином, з нашого погляду, кожен з описаних стилів діяльності учителя визначає характер його взаємодії з учнями, а саме, від підпорядкування (авторитарний) – до партнерства (демократичний) – і надалі до відсутності цілеспрямованого впливу (ліберальний). На основі викладацького стилю учителя формується його стратегія

викладання (заплановані методи викладання), яка трансформується під час занять у реальне викладання вчителя та учіння школярів.

Діагностика стилю педагогічної діяльності. У процесі дослідження визначали: стиль викладання учителя [12, с. 67-68]; індивідуальний стиль педагогічної діяльності [5]; інтеракційний стиль учителя [8]. Діагностику стилів проводили за результатами педагогічного спостереження та анкетування 100 студентів Мукачівського державного університету та 64 учителів початкових класів Закарпатської області.

Стиль викладання учителя. Використовували підхід Неда Фландерса (Ned Flanders) [12, с. 67-68], згідно якого виокремлено у діяльності вчителя два полярні стилі: *директивний* (на уроці переважає монолог, організована праця в класі, інструкції, критика, іронія, повчання, моралізування тощо); *недирективний* (переважають методи навчання, що сприяють активізації діяльності учнів на уроці, розвитку творчого мислення тощо).

Для діагностики викладацького стилю вчителя використовували схему **OSTRAQ**, що містить шість компонентів [12, с. 67-68]: **O** (nula) – тишина в класі, всі працюють; **S** (speaking) – говорять учні; **T** (talking) – говорить, пояснює вчитель; **R** (rejection) – неприйняття, критика учнів; **A** (acceptation) – активізація учнів; **Q** (questions) – запитання до учнів. Зазначені компоненти визначали шляхом безпосереднього спостереження за перебігом уроку і надалі розраховували індекс директивності: $i/d=(A+Q)/(T+R)$. Спостереження проводили студенти-практиканти за перебігом уроків у учителів початкових класів, а надалі розраховували індекси i/d та визначали частку учителів з відповідним стилем викладання (табл. 1).

Таблиця 1

Частка вчителів з відповідним стилем викладання

Характеристика стилю [12, с. 68]	Індекс директивності, i/d [12, с. 68]	Частка вчителів, % (за результатами дослідження)
Найбільш директивний стиль	0-0,46	20
Середньо директивний стиль	0,5-1,0	48
Недирективний стиль	Більше 1,0	32

Таким чином, основна частина учителів початкових класів використовує не директивний (48 %) та середньо директивний стиль викладання (32 %).

Інтеракційний стиль учителя. В педагогіці під інтеракцією розуміють взаємодію, тобто вплив людини на людину. Інтеракційний стиль є відносно стійка характеристика вчителя, яка його достатньо добре характеризує [8].

Таблиця 2

Приклади та моделі інтеракційної поведінки вчителя [8]

№	Приклад інтеракційної поведінки вчителя*	Модель інтеракційної поведінки вчителя
1	Учитель може організувати учнів на уроці і добре навчити	Організатор
2	Якщо учні дещо не розуміють, учитель допомагає їм	Помічник
3	Учитель аналізує і розуміє проблеми та недоліки учнів	Аналітик
4	Учитель дає учням можливість висловлюватись, міркувати про справи у класі	Фасилітатор
5	Учитель вагається (є нерішучий)	Нерішучий
6	Щоб не робили учні в класі, вчителеві це не подобається	Незадоволений
7	Учитель прискіпливий, висловлює «колючі» репліки, зауваження	Прискіпливий

8	Учитель вимагає від учнів максимальної слухняності, дисципліни, зосередженості на уроці	Суворий
---	---	---------

*Примітка: оцінювання за шкалою – завжди (4 бали); переважно (3 бали); по-різному (2 бали); рідко (1 бал); ніколи (0) балів.

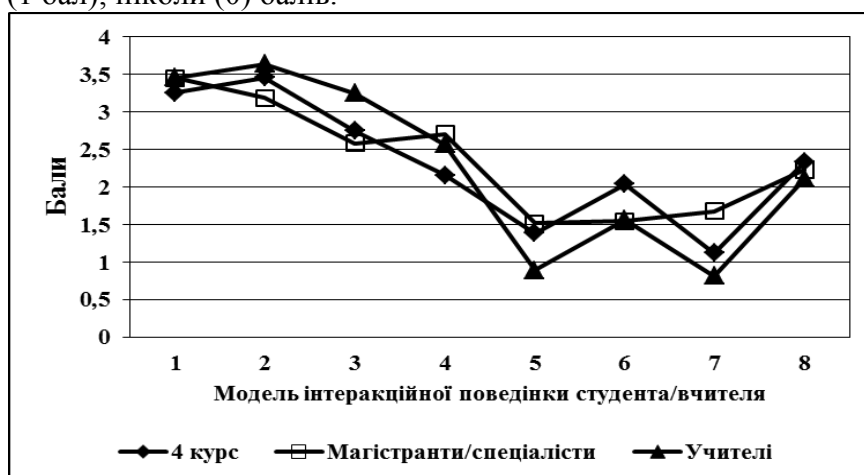

Рис.1. Моделі інтеракційної поведінки студентів та вчителів

У табл. 2 представлено приклади та відповідні моделі інтеракційної поведінки вчителя [8], а на рис. 1 отримані результати за наслідками спостереження та анкетування. Загальна тенденція зміни балів у випадку окремих моделей інтеракційної поведінки для студентів та вчителів практично співпадає. Можемо зазначити незначні збільшення балів у вчителів порівняно зі студентами у випадку моделей 1-4 (переважно позитивні моделі) та їх зменшення у випадку моделей 5-8 (переважно негативні моделі).

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності. Проводили визначення наступних стилів: емоційно-імпровізаційний (ЕІС), емоційно-методичний (ЕМС), міркувально-імпровізаційний (МІС), міркувально-методичний (ММС).

Автори методики А. Маркова і А. Ніконова [5]:

- розглядають ІСПД як поєднання змістових і динамічних характеристик; перша визначає спрямованість учителя переважно на процес або результат (рівень знань, зацікавленість учнів тощо) педагогічної діяльності; а друга – гнучкість, стійкість і т.п.;

- зазначають [5, с. 47], що за змістовими характеристиками проміжні стилі відрізняються від полярних орієнтацією як на результати, так і на процес навчання, тобто три фази педагогічної діяльності (орієнтувальна, виконавська та контролююча) збалансовані. Полярні стилі відрізняються переважно спрямованістю або на процес навчання (ЕІС), або на результати навчання (ММС), відповідно зменшується попередня збалансованість трьох фаз педагогічної діяльності.

Таблиця 3

Кількість студентів та учителів з певним педагогічним стилем

Вибірка/стиль	ЕІС		ЕМС		МІС		ММС	
	Кількість	У %	Кількість	У %	Кількість	У %	Кількість	У %
Студенти	11	11,0	22	22,0	28	28,0	39	39,0
Учителі	7	10,9	28	43,8	11	17,2	18	28,1

Таблиця 4

Середні значення педагогічних стилів (у %) у студентів та учителів

Вибірка/стиль	ЕІС	ЕМС	МІС	ММС
Студенти	51,5	62,1	59,4	63,0
Учителі	57,0	70,7	64,3	70,0

Результати анкетування (табл. 3 і табл. 4) свідчать про наступне:

- проходить певний перерозподіл полярних та змішаних індивідуальних стилів педагогічної діяльності (табл. 3). Якщо в досліджуваній вибірці студентів полярні стилі збалансовані із проміжними (ЕІС+ММС=50%; ЕМС+МІС=50%), то в учителів переважають проміжні стилі (ЕІС+ММС=39%; ЕМС+МІС=61%);

- у вчителів виявлено кілька стилів, які мають досить близькі значення за відсотковим вмістом. Отже, у процесі професійної діяльності виникає необхідність володіння елементами декількох стилів і використання їх в залежності від умов, що динамічно змінюються на уроках у початковій школі;

- середні значення відсоткового вмісту окремих стилів студентів та вчителів мають досить близькі значення (табл. 4).

Для порівняння групи студентів та вчителів щодо розподілу їх за певними педагогічними стилями (ЕІС, ЕМС, МІС, ММС) використовували χ^2 -критерій [6, с.52]. Приймали нульову гіпотезу, згідно якої розходження між вибірками (студенти та учителі) може зумовлюватися випадковими причинами, тобто вибірки приблизно однакові. При 95% довірчій ймовірності критичне значення критерію Пірсона для числа ступенів вільності 3 ($q=4-1=3$) рівне 7,82. Для порівнюваних груп $\chi_{\text{емт}}^2(9,30) > \chi_{0,05}^2(7,82)$. Таким чином, нульова гіпотеза відхиляється, достовірність різниць характеристик порівнюваних вибірок (студентів та учителів) згідно статистичного критерію χ^2 дорівнює 95%. Якісна відмінність полягає у збільшенні частки змішаних та зменшенні частки полярних стилів у вчителів.

Висновки. Отже, проведене дослідження показує наявність подібних рис у процесі формування педагогічного стилю у студентів та його подальшого розвитку під час професійної діяльності у вчителів початкових класів (моделі інтеракційного стилю, відсотковий вміст окремих стилів). Якісна відмінність полягає у збільшенні відсотку вчителів із змішаними стилями (емоційно-методичний, міркувально-імпровізаційний), які спрямовані як на результати, так і на процес навчання, а також зменшенні відсотку вчителів із полярними стилями (емоційно-імпровізаційний, міркувально-методичний). Встановлено, що основна частина вчителів початкової школи використовує недирективні стилі викладання.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі, з нашого погляду, доцільно спрямувати на вивчення чинників, які сприяють формуванню та розвитку індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Аминов Н.А. Диагностика педагогических способностей / Н.А. Аминов. – М. : Институт практической психологии; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. – 80 с.
2. Данилов С. В. Структура і розвиток індивідуального стилю викладача вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / С. В. Данилов // е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку». – 2010. – Вип. 3. – Режим доступу: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_8/.
3. Кандаурова А.В. Стиль деятельности в отечественной науке / А.В. Кандаурова // Человек и образование. – 2005. – № 2. – С. 25-27.
4. Ковалів Ж.В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ж.В.Ковалів. – Одеса, 2005. – 20 с.
5. Маркова А.К. Психологические особенности индивидуального стиля деятельности учителя / А. К. Маркова, А. Я. Никонова // Вопросы психологии. – 1987. – N 5. – С. 40-48.

6. Новиков А.Д. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / А. Д. Новиков. – М. : МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.
7. Черепанова Н.В. Проблема становления индивидуального стиля педагогической деятельности будущих учителей начальной школы / Н.В.Черепанова // Известия Уральского федерального университета. Серия 1: Проблемы образования, науки и культуры. – 2010. – Т. 85. – № 6-1. – С. 41-50.
8. Gavora P. Adaptacia Dotaznika interakcného štýlu ucitela / P. Gavora, J. Mares, P. den Brok // Pedagogická revue. – 2003. – t.55. –N 2. – S. 126-145.
9. Maňák J. Výukové metody / J. Maňák, V. Švec. – Brno : Paido, 2003. – 219 s.
10. Škoda J. Psychodidaktika. Metody efektivního a smysluplného učení a vyučování / J. Škoda, P. Doulik. – Praga : Grada Publishing, 2011. – 208 s.
11. Turek I. Didaktika / I. Turek. – Bratislava : Iura Edition, 2010. – 598 s.
12. Zelina M. Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa / M. Zelina. – Bratislava : Iris, 2011. – 241 s.

References

1. Amynov, N.A. (1997). Diagnostics of pedagogical abilities. M: Institute of Applied Psychology. Voronezh : NPO «MODEK» (in Russ.).
2. Danilov, S.V. (2010). Structure and development of the individual style of the teacher of higher education. *e-zhurnal «Pedagogichna nauka: istoriya, teoriya, praktyka, tendentsiyi rozvytku» (e-journal «Science Education: History, Theory, Practice and trends»)*, 3. - Retrieved from: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_8/ (in Ukr.).
3. Kandaurova, A.V. (2005). Style of activity in domestic science. *Chelovek y obrazovanye (Human and education)*. 2. – 25-27 (in Russ.).
4. Kovaliv, Zh.V. (2005). Formation of individual style of professional activity of future teachers of of humanitarian disciplines: *Abstract of dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences specialty. 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education*. Odesa (in Ukr.).
5. Markova, A.K., & Nykonova, A.Ya. (1987). Psychological characteristics of individual style of activity of the teacher. *Voprosy psikhohyy (Psychology Issues)*. 5. – 40-48 (in Russ.).
6. Novikov, A.D. (2004). Statistical methods in educational research (typical cases). – M.: MZ-Press, 2004 (in Russ.).
7. Cherepanova, N.V. (2010) The problem of formation of individual style of pedagogical activity of the future teachers of an elementary school. *Yzvestyya Ural'skoho federal'noho unyversyteta. Seryya 1: Problemy obrazovanyya, nauky y kul'tury. (Proceedings of the Ural Federal University. Series 1: The problems of education, science and culture)*. 85. – 6-1. – 41-50 (in Russ.).
8. Gavora, P., Mares, J., den Brok, P. (2003). Adaptation of the questionnaire teacher interaction. *Pedagogická revue (Pedagogical revue)*. 55. – 2. – 126-145 (in Slovak).
9. Manjak, J., & Shvec, V. (2003). Teaching methods. Brno : Paido (in Slovak).
10. Turek, I. (2010). Didactics. Bratislava : Iura Edition (in Slovak).
11. Skoda, J., & Doulik, P. (2011). Psychodidactics. Methods of effective and meaningful teaching and learning. – Praga : Grada Publishing (in Czech).
12. Zelina, M. (2011). Strategies and methods of developing the child's personality. Bratislava : Iris (in Slovak).

Відомості про авторів:
Староста Володимир Іванович
 starostavl@mail.ru

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
вул. Підгірна, 46, м. Ужгород,
Закарпатська обл., 88000, Україна

Химич Оксана Іванівна

oxanach24@ukr.net

Мукачівський державний університет
вул. Ужгородська, 26, м. Ужгород,
Закарпатська обл., 89600, Україна

Матеріал надійшов до редакції 19. 12. 2015 р.

Староста Володимир Іванович – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології Ужгородського національного університету (м. Ужгород)

Химич Оксана Іванівна – студент спец. «Початкова освіта» Мукачівського державного університету (м.Мукачево)

Староста Владимир Иванович – доктор педагогических наук, профессор кафедры педагогики и психологии Ужгородского национального университета (м. Ужгород)

Химич Оксана Ивановна – студент спец. «Начальное образование» Мукачевского государственного университета (м.Мукачево)

Starosta Volodymyr Ivanovych – Doctor of Pedagogical Sciences, professor of Department pedagogy and psychology at Uzhhorod National University (Uzhhorod)

Khymych Oksana Ivanovna – student spec. «Elementary education» at Mukachevo State University

Староста В. І. Стиль педагогічної діяльності вчителів початкової школи: діагностика формування та розвитку / В. І. Староста, О. І. Химич // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: «Педагогіка». [ред. кол. : Сергій Прийма (гол.ред.) та ін.]. – Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. – 2016. – Випуск 1(16). – С. 116-121. ISSN 2219-5203 . **Фахове видання**